

Obiectul psihologiei- modalități și dificultăți de abordare

- Din ce punct de vedere delimităm obiectul psihologiei?

Problema definirii obiectului psihologiei este una mereu actuală, formularea și rezolvarea ei mergând mână în mână cu evoluția procesului cunoașterii însuși. Dominantă până în secolul nostru a fost dorința de compartimentare și delimitare strictă a domeniilor cunoașterii științifice după criterii substanțialiste: desprinderea și indicarea unui „obiect” substanțial propriu și stabilirea unei metode „ireductibile” de investigație. Psihologia a fost definită ca știința despre suflet sau psihic. Iar psihicul era substanțializat ca emanație energetică sui generis, ca entitate spirituală, ca ansamblu de trăiri nemijlocite, ca ansamblu de forțe, ca reacții de răspuns etc. O astfel de viziune se lovea de dificultăți insurmontabile: substanțializarea reclama raportarea metrică la dimensiuni, ori psihicul era considerat adminensional (lipsit de însușiri sensibile: greutate, volum, miros, gust) sau, în cel mai bun caz unidimensional (durata trăirii). Această dificultate se menține și astăzi, atunci când accentual se pune pe “produs”. Se afirmă de exemplu ca psihicul este produsul funcționării creierului , produsul reflectării realității obiective în creier, rezultatul instrucției și educației etc. Dar atunci când trebuie indicate proprietățile „ măsurabile” ale acestui produs asistăm fie la descrieri ipotetice, fie la enumerarea unor indicatori de ordin comportamental care se precizează imediat și nu sunt de aceeași speță sau esență cu psihicul “propriu-zis”. Lucrurile se complică enorm când se pune în discuție problema conștiinței, a gândirii și creativității umane. Astfel, singura ieșire din acest impas este adaptarea punctului de vedere al ciberneticii și teoriei generale a sistemelor, potrivit căruia delimitarea psihologiei trebuie făcută după conținutul și nivelul de realizare a procesului general al reglării. În acest context, psihicul reprezintă o formă particulară de comunicație informațională, cu valoare reglatorie, dintre individ, ca sistem integral(unitar), și mediul ambiant, precum și între diferite subansambluri componente ale individului. Psihicul se include ca verigă mediatoare în traiectoria generală a comportamentului. Psihologia devine astfel o știință a comportamentelor mediate și reglate pe baza schimbului informațional orientat și selectiv cu mediul ambiant.

Procesele psihice pe care psihologia generală continuă încă să le studieze „în sine”, devin niveluri ierarhice ale ansamblului unitar al operațiilor de extragere, prelucrare, stocare și utilizare a mesajelor informaționale pe care sistemul individului le realizează în cadrul comunicației largi cu lumea. Întrucât informația este un fenomen obiectiv, legat de organizarea și finalizarea sistemelor reale, psihicul ar putea fi interpretat ca o formă superioară de prelucrare și integrare informațională la nivelul sistemelor foarte complexe

ale regnului animal. Pe lângă dimensiunea obiectiv-cantitativă care caracterizează orice schimb informațional dintre un sistem și mediul său ambiant, “informația psihică” dobândește în formă explicită dimensiune semantică și pragmatică. Acestea sunt mediate de operații speciale de codare și decodare a semnalelor, precum: reproducerea imagistică de tip izomorfic sau homomorfic, reprezentarea, asocierea prin semnalizare, integrarea după principiul asemănării-deosebirii, raportarea la clasă, compararea și alegerea pe bază de criterii și convenții logice, etc. Este evident că asemenea operații reclamă existența unui mecanism specializat, înzestrat cu o capacitate rezolutivă în sine ridicată și perfectibilă evolutiv. Un astfel de mecanism îl constituie sistemul nervos. Sistemul nervos apare ca organ al activității psihice, ca instanță superioară de reglare. Întrucât sistemul nervos reprezintă o componentă integrată a sistemului unitar al organismului, dinamica activității psihice va fi condiționată de ansamblul tuturor stărilor “mediului intern”. În acest caz devin inoperante modelele de analiză ale psihologiei clasice “senzualist-meaniciste” și “voluntarist-convenționaliste”. Primele se bazează pe absolutizarea rolului obiectului (influențelor mediului) și pe negarea condiționării interne și a “activismului” subiectului în organizarea psihică. Pentru ele esențială era cercetarea și controlarea exclusive a intrării sistemului. Comportamentul apare doar ca un efect direct sau ca o prelungire la cealaltă extremă a acțiunii stimulației externe. Dimpotrivă, modelele zise “voluntarist-convenționaliste” erau fondate pe absolutizarea activismului intern, pe admiterea independenței absolute a subiectului și a deplinei lui libertăți de alegere, indiferent de caracteristicile influențelor externe. Corespunzător, atenția principală era îndreptată asupra ieșirii sistemului, asupra actelor de conduită ca produs exclusiv al subiectivității ireductibile.

Psihologia științifică, adoptând principiile generale ale teoriei comenzii și controlului, trebuie să opereze pe baza modelului de tip “relațional” sau “interacționist”, care îmbină într-o schemă unitară principiul dependenței lineare, cu cel al dependenței nelineare, unideterminarea cu multideterminarea, necesitatea cu întâmplarea, staticul cu dinamicul, operațiile logicii formale cu operațiile logicii probabiliste, etc.

Principalele concluzii metodologice care se desprind de aici sunt următoarele:

- a) Corelarea intrărilor și ieșirilor sistemului potrivit principiului conexiunii inverse: $r = P(Y|Y_0)$, $r \rightarrow x \rightarrow y \rightarrow r$. Prin urmare activitatea de alegere și reacțiile de răspuns nu pot fi independente de intrările sistemului, adică de faptul recepționării informației despre stările mediului și de gradul de prelucrare a ei.
- b) Mulțimea mărimilor de intrare (influențele externe) și a celor de ieșire (reacțiile comportamentale) trebuie privite ca serii convergente de evenimente subordonate principiului echifinalității; fiecare flux de excitație produce o anumită modificare în starea generală de echilibru a sistemului individului, fiecare tip de comportament, ca expresie a modificării acestei stări, asigură trecerea sistemului într-o stare nouă, corelată în sens pozitiv sau negativ cu cea anterioară.

c) Întrucât între intrările și ieșirile sistemului se interpune ansamblul mărimilor de stare, problema determinismului în psihologie nu se poate formula în termenii cauză externă-reacție de răspuns, ci în termenii multicondiționării, în care se împletesc într-un mod specific influențele externe cu „structura activă” internă a subiectului. De exemplu în raport cu dezvoltarea structurilor psihice ale percepției muzicale auditive, surditatea are aceeași semnificație ca și privarea quasi absolută a subiectului cu auz fiziologic normal de contractul cu sonoritățile fizice (muzicale).

d) Considerarea funcției active, transformatoare a structurilor operaționale ale personalității presupune și delimitarea a două modalități sau planuri de desfășurare a comportamentului: planul extern și planul intern. Corespunzător, cercetarea psihologică are de-a face cu un comportament deschis, exteriorizat și cu unul ascuns, interiorizat. Acesta din urmă capătă o pondere deosebită la om, fiind legat de dezvoltarea reglajului conștient.

e) Modelul „interacționist” postulează analiza intrărilor nu numai din punct de vedere statistico-matematic ci și din punct de vedere calitativ. Acesta reclamă luarea în considerație nu numai a corelării intrărilor și ieșirilor sistemului, ci și a diferitelor componente și niveluri integrative ale structurii psihofiziologice interne. Pentru psihologia umană, fundamentală este corelarea verigilor interne ale activității: motivul, scopul și mijlocul.

BIBLIOGRAFIE

Mihai Golu, Aurel Dicu, “Din ce punct de vedere delimităm obiectul psihologiei?” în „Introducere în psihologie”, (Gheorghe Popovici, Cluj, Editura Științifică, 1972), pagina 59.